

3. ábra Hálózati struktúrák

EPSS (Experimental Packet-Switched Service). A brit postaigazgatóság hálózata. Főként egyetemek és kutatóintézetek használják, de nagy bibliográfiai információfeldolgozó központokhoz is tervezik kapcsolását.

ESA (European Space Agency). Több európai országra kiterjedő hálózat, hozzáférést biztosít a Frascati-ban működő ESA Űrkutatási Dokumentációs Szolgálatához.

EURONET (European Information Network for Science and Technology). Az EGK tagállamai számára készül, jelenleg kísérleti időszakban van. Célkitűzése tudományos, műszaki, társadalmi, gazdasági és jogi információk szolgáltatása. Négy csomóponttal (London, Frankfurt, Párizs, Róma) és további öt koncentrátorral tervezik. Az elképzelések között szerepel kapcsolat kiépítése más hálózatokkal is.

SCANNET (Scandinavian Network). Öt skandináv csomóponttal tervezik, bibliográfiai adatbázisok on-line igénybevételére.

TELENET. Magánkézben lévő hálózat az USA-ban, az SDC (*System Development Corporation = Adatfeldolgozó Rendszereket Fejlesztő Társaság*) és a Lockheed információszolgáltatásaihoz biztosít hozzáférést.

TYMNET. Szintén magánkézben lévő amerikai hálózat több európai csomóponttal. A Lockheed, az SDC és a MEDLINE szolgáltatásait közvetíti.

JTDD, L. A.: Communications networks for computers – an introduction to the technical details. = Program News of Computers in Libraries 11. köt. 4. sz. 1977. p. 135–144./

(Sárdy Péter)

Információ gombnyomásra

Ma már meglepően sok irodalomkutatás készül on-line módon hozzáférhető retrospektív adatbázisok igénybevételével. Az adatbázisokat kezelő számítógép egyes esetekben 40 ezer, sőt több adattárnak havonta 200 ezer adattal növekvő, össz volumenben 10 milliós nagyságrendű hivatkozási bázisával teremthet on-line összeköttetést. Az adattárak elsősorban a természettudományok, továbbá a társadalomtudományok, gazdaságtudományok és humán tudományok legjelentősebb referáló és indexelő szolgáltatásai által feldolgozott irodalmat ölelik fel. *A számítógépes irodalomkutatás sokkal rugalmasabb és hatékonyabb, mint a nyomtatott füzetekben való keresés: a feltett kérdés (profil) megfogalmazása párbeszédesszerűen az irodalomkutatás végrehajtása során tökéletesíthető a felhasználó értékelése alapján.*

A felhasználónak a számítógép igénybevételéhez csupán egy képernyővel és írógépbillentyűzettel felszerelt, telefonhálózatba kapcsolt terminálra és némi gépelési készségre van szüksége. A közeli vagy távolabbi számítógépet közvetlenül a helyi telefonközponton keresztül társázhathatja. Azonosító jelének közlése után a felhasználó rögtön megkezdheti az információkutatást, ami tulajdonképpen rendszerenként változó *információkereső és programnyelven irányított ember és gép közötti beszélgetés*. A felhasználó a kutatási témát általában tárgyszavakkal és azok meghatározott logikai kapcsolataival (ÉS, VAGY, ÉS NEM) közli a számítógéppel. A számítógép válaszában megadja a kutatási témának megfelelő adatbázisok hívójelét és a képernyőn felsorolja a talált információkat.

A számítógép válaszüzeje több feltételtől függ: a rendszer felépítésétől, az egyidőben a rendszerhez forduló igénylők számától, a téma komplexitásától stb. A választ általában 1–2 másodperc alatt megadja, gyakorlott felhasználónak 7–8 másodperc már lassúnak tűnik. A felhasználó a beszélgetés folyamán bővítheti, szűkítheti, ill. változtathatja a témát, értékelheti a megjelenített információkat, ami segíti az irodalomkutatást. Ha a válasz kielégítő, utasíthatja a számítógépet, hogy az eredményt mutassa be a képernyőn, vagy nyomtassa ki.

A felhasználó és a számítógép közötti párbeszédesszerű, közvetlen információkeresés *a gyorsaság mellett más szempontból is felülmúlja a hagyományos irodalomkutatást*. Míg az utóbbinál általában csak kevés (1–2) tárgyszó szerint célszerű információt keresni, addig a rendszer flexibilitásából következően, számítógéppel sok tárgyszó variációit használhatjuk fel a kereséshez. A képernyőn láthatóvá válik a tárgyszavakon kívül a cím és a kivat is.

Az on-line információszolgáltatást elsősorban a természettudományos tájékoztatásban alkalmazzák, de ma már egyéb szakterületeken is hozzáférhetőek hasonló adattárak (1. táblázat).

1. táblázat

On-line üzemmódban hozzáférhető fontosabb adattárak

Adatbázis	Indexelő vagy referáló kiadvány (tematika)	Ország
<i>Természettudományok és műszaki tudományok</i>		
Biosis Previews	<i>Biological Abstracts</i> <i>Bioresearch Index</i>	USA
CA Condensates/CASIA	<i>Chemical Abstracts</i>	USA
CAB Abstracts	<i>CAB Abstracts</i> (mezőgazdaság)	NBr
COMPENDEX	<i>Engineering Index</i>	USA
ENERGYLINE	Energia és csatolt szakterületek	USA
ENVIROLINE	Környezetvédelmi kérdések	USA
FSTA	Élelmiszeripar	NBr
GeoRef	Geológia	USA
INSPEC	<i>Science Abstracts</i>	NBr
ISMEC	Gépipar	USA
MEDLINE	<i>Index Medicus</i>	USA
METADEX	<i>Metal Abstracts, Alloys Index</i>	USA
NTIS	Amerikai kormányzati kutatási jelentések	USA
Oceanic Abstracts	<i>Oceanic Abstracts</i>	USA
Paperchem	Papíripar	USA
Pollution	<i>Pollution Abstracts</i>	USA
Ringdoc	Gyógyszerek	NBr
SSIE	Amerikai kutatások	USA
Scisearch	<i>Science Citation Index</i>	USA
Toxline	Toxikológia	USA
Tulsa	Olaj- és gázipar	USA
WPI	<i>World Patents Index</i>	NBr
<i>Társadalomtudományok</i>		
Accountants	Könyvelés, pénzügy	USA
America: History and Life	<i>America: History and Life</i>	USA
Modern Art Bibliographies	Modern művészek	USA
ASI	<i>American Statistics Index</i>	USA
Crecord	<i>Congressional Record</i> , Referátumok és index	USA
ERIC	<i>Research in Education</i> , <i>Current Index to Journals in Education</i>	USA
Historical Abstracts	<i>Historical Abstracts</i>	USA
MARC/Libcon	Könyvtári katalógusok	NBr., USA
PAIS International	Közügyek	USA
New York Times Information Bank	Napi hírek (sok magazinból és napilapból)	USA
PNI	Gyógyszeripari újdonságok	USA
Psychological Abstracts	<i>Psychological Abstracts</i>	USA
PTS (Predicasts)	Gazdasági adatok	USA
Sociological Abstracts	<i>Sociological Abstracts</i>	USA

A legtöbb on-line információs rendszer a nyomtatott információs kiadványok mellékterméke. Az indexek és referálólapok kiadásához szükség van valamennyi feldolgozott tétel teljes bibliográfiai és tárgyszókészletét tartalmazó ún. *törzsmágnesszalagra* (*master*). Ez az alapja a teljes indexrendszer – tárgymutatók, szerzői, kumulált vagy egyéb mutatók – számítógépes előállításának, de gyorsan rájöttek arra is, hogy a törzsmágnesszalag a számítógépes információkeresés elsődleges forrásul is szolgálhat.

Az on-line információs rendszerek megjelenése nemcsak interaktív információkeresésre adott lehetőséget, de lehetővé teszi a bárhol telepített adatbázisok általános használatát is. 1973-ban az USA-ban az *SDC (Systems Development Corporation = Adatfeldolgozó Rendszereket Fejlesztő Társulat)* és a Lockheed hálózat már összesen 80 adattárból szolgáltatott információt.

Az on-line információs rendszer nem olcsó, de nem is túl drága. Egy másodpercenként 30 alfanumerikus jelet fogadó terminál ára kb. 1000 angol font. A terminál telefonvonalhoz kapcsolható. *Egy gépóra költsége 20–90 font*, átlagosan 40 font, ami olcsóbb a tengerentúli telefonálásnál. Így az angliai felhasználónak az információkeresés amerikai számítógéppel percenként kb. 1 fontba kerül, egy átlagos keresés költsége kb. 5–20 font.

Ez a költség viszonylag kevés a kikeresett információ értékéhez képest. Míg azonban a hagyományos információkeresés esetében az egyheti irodalomkutatás munkabére 200 fontot is kitehet, az on-line keresés 20 fontos költsége jóval kevesebb, de pontosan kimutatható, és ezért inkább övezi bizalmatlanság. Az optimistább vállalatok és intézmények mégis négy-öt számjegyű költségvetési keretet irányoztak elő on-line információkeresésre, mintegy jelezvén azt, hogy elismerik jelentőségét. Ahogy az on-line használat kiépül, és a szolgáltatások versenye fokozódik, a költségek csökkenni fognak.

Az on-line információkeresés *legfőbb hátránya*, hogy *csupán az újabb irodalomról tájékoztat*, a gépi adattárak általában ritkán tartalmaznak 1970 előtti adatokat. Természetesen az évek múlásával e probléma jelentősége csökken, viszont újabb problémák is keletkeznek és várnak megoldásra. Így például eltérők a vélemények afelől, hogy az adattárakkal az információs szakemberek vagy közvetlenül a felhasználók tartásuk a kapcsolatot. Kétségtelen, hogy az on-line szolgáltatások *használata speciális szakismeretet kíván*, csak gyakorlott irodalomkutató tudja azokat eredményesen igénybe venni. A kezdő felhasználónak mindaddig szüksége lesz közvetítő szakemberekre, amíg az eltérő szerkezetű és különféle képpen indexelt adattárakat megfelelő mélységben meg nem ismeri.

Az on-line információs rendszer az *USA-ból származik* az 1970-es évek elejéről; 1973-ra már kialakultak a mai formájú szolgáltatások. 1974 óta pedig kb. 200 amerikai adatbázisnak mintegy 25 országból származó

5000 felhasználójából létrejött az on-line információs rendszer magja.

Nagy-Britanniában a posta késedelmessége miatt csak 1976 óta hozzáférhetőek közvetlenül az amerikai szolgáltatások 22 \$/óra költségért.

Európában is meggyorsult a fejlődés az utolsó években. Az *European Space Agency (ESA, Európai Űrkutatási Központ)* 1976 óta bevezette az on-line információszolgáltatást az olaszországi Frascati mellett működő számítóközpontja útján. Távközlési hálózat kapcsolja az Orpingtonban (NBr) levő *Technology Report Centerhez (Műszaki Jelentések Központja)* és még más 11 központhoz Stockholmtól Rabatig. 1977 elején a *British Library* megindította saját (*BLAISE*) szolgáltatásait, majd az év végén kapcsolódott a Library of Congress on-line szolgáltatásaihoz. Az *Info-Line* 5 tagja (British Library, Department of Industry, UKCIS [United Kingdom Chemical Information Service = Az Egyesült Királyság Kémiai Tájékoztató Szolgálat], Derwent, INSPEC) 1977-ben vezette be on-line szolgáltatását.

Az ESA, BLAISE és Info-Line rendszerek az EURONET-be kapcsolódnak bele. Az EURONET célja megjavítani az információk terjesztését és a költségek csökkentését Európában. Kétségek merülnek fel azonban arra nézve, hogy szükség van-e új hálózatok létesítésével a szolgáltatások többszörözésére, mert bár nő az igény a szolgáltatások iránt, de megfontolandó, hogy ezek a szolgáltatások életképesek lesznek-e a piaci versenyben a nagyon ügyes amerikai szolgáltatásokkal szemben.

MAGRILL, D.: Information at the touch of a button. = New Scientist, 77. köt. 1085. sz. 1978. p. 76–79./

(Dáczér Éva)

Az ERIC adatbázis és a könyvtár-és információtudomány szakirodalmá

A New York-i Állami Egyetem (Albany, USA) Könyvtárának információkereső részlege az ERIC adatbázist használta fel számítógépes információkereső szolgáltatásra az informatikai szakterületen.

A Könyvtár, valamint a Könyvtár- és Információtudományi tanszék dolgozói és a hallgatók a *rendszernek 118 informatikai témájú kérdést adtak fel az 1974–1975 években; ez az egyetemen 2 év alatt az ERIC adatbázisból szolgáltatott 1370 keresésnek mintegy 8–9%-a.*

Az ERIC típusú interdiszciplináris adatbázisok használhatóságát valamely témában jól fel lehet becsülni az adatbázisban feltárt dokumentumok, folyóiratcímek alapján. Ezért az ilyen jegyzék közzlése nemcsak a felhasználókat, hanem a könyvtári és információs munkatársakat is segíti.

Az ERIC adatbázishoz az oktatásüggyel foglalkozó folyóiratindex (*Current Index to Journals in Education, CIJE*) alapján 26 informatikai folyóiratot dolgoznak fel. Ezek közül 25 folyóiratot a *Library Literature (LL)* és a *Library and Information Science Abstracts (LISA)* referálólapok is feldolgoznak. A 26 folyóirat a következő (jelölve azt, hogy a vonatkozó folyóiratot az LL és/vagy a LISA is feldolgozza-e):

American Libraries (LL és LISA)
Catholic Library World (LL és LISA)
College & Research Libraries (LL és LISA)
Drexel Library Quarterly (LL és LISA)
Horn Book Magazine (LL)
Information Processing and Management (LL)
Information Scientist (LISA)
International Library Review (LL és LISA)
Journal of Academic Librarianship (LL)
Journal of Documentation ((LL és LISA)
Journal of Education of Librarianship (LL és LISA)
Journal of Librarianship (LL és LISA)
Journal of Library Automation (LL és LISA)
Journal of the American Society for Information Science (LL és LISA)
Learning Today (LL)
Library Journal (LL és LISA)
Library Quarterly (LL és LISA)
Library Resources & Technical Services (LL és LISA)
Library Trends (LL és LISA)
Network-International Communications in Library Automation
RQ (LL)
School Library Journal (LL)
School Media Quarterly (LL és LISA)
Special Libraries (LL és LISA)
UNESCO Bulletin for Libraries (LL és LISA)
Wilson Library Bulletin (LL és LISA)

Ezekon kívül az ERIC adatbázis tartalmazza a (*Resources in Education, RIE*) oktatásügyi szakirodalmi források által feltárt szakkönyveket, kutatási jelentéseket, disszertációkat és az egyéb publikált szakirodalmat. Gyakorlati tapasztalatok felhasználásával határozták meg az ERIC adatbázis informatikai tárgyú tételeinek dokumentumtípus szerinti megoszlását, mégpedig az 1975-ös évben kapott 551 hivatkozás alapján. A felmérés eredményét részletesen mutatja be az *1. táblázat.*

Az adatok szerint a legjelentősebb forrástípust az informatika minden témakörében kétségtelenül a CIJE-ben feldolgozott folyóiratok adják. A RIE forrásanyagai között könyvek (monográfiák, jegyzetek stb.) szerepelnek, ezeket a kutatási jelentések és az előadások követik.

Mivel az ERIC adatbázis a leginkább hozzáférhető az informatikai témák keresésére, hasznos és ajánlatos lenne e területek bővítése az adatbázisban, részben több forrásdokumentum felvételével, részben az ilyen témákkal foglalkozó folyóiratok teljesebb feltárásával.